

STRESZCZENIE

Filozofia społeczno-polityczna Józefa Gołuchowskiego

Dysertacja niniejsza powstała w celu rozwiązania kilku problemów badawczych i przedstawienia nowej a właściwszej perspektywy badań nad myślą Józefa Gołuchowskiego. Chociaż nie można powiedzieć, że życia i myśli J. Gołuchowskiego nikt nie bada, to jednak zarówno jego postać jak i filozofia nie jest znana w szerokich kołach, a jak wykazuję w niniejszej pracy, nawet w tych wąskich dochodzi do wielu błędów, które są multiplikowane po czym akceptowane jako fakty i stają się częścią *tradycji* wspominającej Gołuchowskiego w oderwaniu od *życia*. Wychwycenie i wyjaśnienie tych błędów i ukazanie nowej ścieżki ma realne znacznie dla człowieka współczesnego. Mimo że od śmierci Gołuchowskiego minęło już ponad 160 lat, jestem zdania, że temat związków *filozofii z życiem*, a zwłaszcza ich urzeczywistnienie w postaci polityki jest bowiem tematem aktualnym. Mówimy wszak o czasie może nie tak dużych zagrożeń politycznych jak w wieku XIX, jednakże w sytuacji, kiedy *Chwalcy czasów minionych* działając na przekór swojej tradycji, dokładają wciąż nowe drwa do pieca politycznego romantyzmu. Jak ukazał garbarczyk swoim życiem, może być to droga niebezpieczna, ponieważ podążanie nią wiąże się z burzeniem porządku w sposób, którego człowiek się nie spodziewa: nie gwałtem a *logosem* – takiej walki o wewnętrzne światło ludzie zdecydowanie nie lubią.

Celem głównym pracy było przedstawienie filozofii garbarczyka w perspektywie społeczno-politycznej, którą uważam za główną myśl Gołuchowskiego, dla której wszystko inne jest tylko podbudową. Nadrzędnym zadaniem jego pracy było twórcze przetransponowanie metafizyki na grunt zgoła praktyczny jakim jest właśnie myśl społeczno-polityczna. Założenia metafizyczne i religijne miały dla niego istotne znaczenie, ale w dużej mierze dlatego, że tak jak przez niego ujęte prowadziły do rzeczy dla niego najważniejszych: zbawienia oraz ładu społecznego. Ta kluczowa teza pracy zakładała konieczność interdyscyplinarnych badań nad filozofią Gołuchowskiego. Te kwestie, w mojej ocenie, faktycznie i realnie nie zostały dotąd dobrze zbadane. O potrzebie uskutecznienia tegoż pisał już Maurycy Straszewski: „filozoficzna wartość (...) społecznych prac Gołuchowskiego jest

ogromna, niestety dotąd zupełnie lekceważona”. Z celem głównym wiążą się przesłanki, których dowiedzenie doprowadziło do wniosku głównego.

Pierwszym założeniem tej pracy było, iż myśl Gołuchowskiego należy traktować *poważnie* (1). Oznacza to, że wszystko to, co napisał miało dla niego wartość i było tym faktycznie, co chciał przekazać. Drugim ważnym kryterium, a który wiąże się z wcześniejszym, było założenie, że myśl Gołuchowskiego ujęta została w (2) *system filozoficzny*. Będę zdania, że chociaż w pewnych aspektach jego idee się rozwijają, to jednak dzieje się to w konkretnych, nieprzekraczalnych obszarach, które właśnie mają dotyczyć *życia* w każdy możliwy sposób. Aspekt trzeci, to problem *historii*, w której to badacze filozofii usilnie starali się zamknąć bogactwo jego spostrzeżeń w ramach tak zwanej (3) *przynależności filozoficznej*, starając się z chirurgiczną precyzją *ciąć* jego system na obszary *należące* to do myśli *oświeceniowej*, w największym stopniu do *romantycznej*, a to do *katolickiej*, albo *schellingiańskiej*. Poza odrzuceniem jego filozofii jako systemu, w powyższym *etykietowaniu* dostrzegłem kolejny główny błąd uniemożliwiający faktyczne zrozumienie jego myśli. Problem czwarty to porzucenie chęci zrozumienia (4) *aracjonalizmu*, który nie tylko nie równoznaczny z *irracyjalismem*, ale na gruncie logicznym będzie stanowił jakość odrębną. W moim rozumieniu myśli garbarczyka, uważam że jego *system* jest *filozofią paradoksu*, która dąży do nowej jakości, poprzez wcześniejsze zaprzeczenie stające się syntezą z tezą główną. Problem ostatni to (5) *naprawienie błędów* badaczy wcześniejszych, którzy bądź nie docierali do tekstów źródłowych i pisali w oparciu jedynie o tak zwane *autorytety*, bądź – nadinterpretowywali jeśli już do źródeł dotarli – pewne kwestie, czy starali się z rzeczy oczywistych stworzyć tajemnicę, by później chwalebnie ją rozwiązać. Z tym punktem wiąże się sporo dodatkowych ustaleń – głównie na płaszczyźnie historycznej, gdyż dotarłem do rękopisów, które uważane były za nieosiągalne i udowodniłem pewne fakty z życia garbarczyka.

W układzie dysertacji zdecydowałem się na nawiązanie do trynitarnego podziału dziejów Joachima z Fiore, którego to historia zbawienia i historiozofia w znaczący sposób wpływała na dogmatykę chrześcijańską, w tym zwłaszcza na protestantyzm, który to z kolei miał kluczowe znaczenie dla rozwoju myśli niemieckiej. Ten symboliczny, trynitarny rozwój postępujący od *życia* w kierunku *ducha*, od *posłuszeństwu prawom* (w tym niewzruszonej historii), przez *dialog*, aż po nastanie projektu *zupełnej wolności* został skonstruowany w trzech dużych działach niniejszej pracy. Dysertacja podzielona jest na trzy główne części: *Ojciec: Światowieki*, *Syn: Logos* i *Duch: miłość realizująca się w sferze społeczno-politycznej*. Praca jednakże ma oddawać podstawowe założenie filozofii Gołuchowskiego, to jest: *jedność w wielości* i *wielość w jedności*. Dlatego też chociaż dysertację przygotowałem tak by *rozumienie*

– hermeneutycznie – się rozwijało, to w dużej mierze jej rozdziały stanowią całości samoistne. Dla większej klarowności przedstawionych problemów zastosowałem także podrozdziały uszczegóławiające. W dziale pierwszym skupiłem się na tym wszystkim co symbolizuje *Ojca*, tym co jest niepodważalne, niezmiennie i trwałe. To metaforycznie potraktowane *dzieje świata* w znaczeniu teologicznym, a z perspektywy metodologicznej są to podstawy historyczne, a także wydarzenia z historii filozofii i religii, które stały się fundamentem do zbudowania gmachu idei i systemu filozoficznego. Starałem się zamieścić w nim to wszystko, co ukształtowało nie tylko poglądy Gołuchowskiego, ale także środowisko w jakim przyszło mu żyć, rozwijać się, doświadczać i tworzyć. *Logos* reprezentuje *Syna*. W nim zaczyna działać ludzka interpretacja rozumienia, doświadczenia i działania idei. Tu zaczęła się właściwa analiza systemu filozoficznego garbarczyka. *Stawanie się* i realizowanie *Ducha* to dział trzeci: *Duch: miłość realizująca się w sferze społeczno-politycznej*. Według Joachima z Fiore i autorów podążających (nawet nieświadomie, jak Schelling) za jego ideą, *Czasy Ducha* to projekt przyszłości, pełny ostatecznej szczęśliwości i wolności. Podobnie ma się sprawa z projektem Gołuchowskiego, którego realizacja miała gwarantować *życie dobre* na ziemi, a po śmierci *zbawienie*. W dziale tym, dzięki narzędziom wypracowanym w działach wcześniejszych poddałem analizie filozofię *expressis verbis* społeczno-polityczną wileńskiego profesora, widoczną w jego tekstach. Jego metodę *przetransponowania metafizyki na politykę* postarałem się ukazać w większości jego prac społecznych, które przedstawiam krytycznie. Ten ostatni dział miał za zadanie ukazać faktyczną reakcyjność i realne garbarczyka zakorzenienie w świecie myśli, co ma uzasadnić jego wcześniejsze rozważania teoretyczne.

Słowa kluczowe: Bóg, chrześcijaństwo, filozofia społeczno-polityczna, Gołuchowski, idealizm niemiecki, naród, romantyzm, Schelling, życie.